

Skula vit vera sum øll hini?

GUNNAR K
NATTESTAD

Tað hevur til allar tíðir verið ein innari og ytri bardagi hjá einum menniskja, at taka støðu til, í hvussu stór-an mun ein skal handla eftir egnari sannføring í mun til at lata seg stýra av øðrum. Hjá børnum verður ofta hildið at hetta er sera sjónligt, tá tann, ið skilir seg út verður argaður, meðan tann, ið tekur við felag norminum, sleppur at vera partur av tí “góða felagskapinum”.

Í umrøðuni um hvør støða skal takast til málið um at seta kynsliga orientering inn í lóg, tykir mær at vit í stór-an mun eru í somu støðu. Nógv sjónarmið verða fórd fram til frama fyri bæði ja og nei, og ymiskt er hvat verður nýtt sum grundarlag.

Eitt sum skal tala fyri at

taka undir við málinum, er at okkara grannalond øll hava framt somu broyting og tí skula vit bara fylgja við streyminum, fyri fram-haldandi at verða við í “tí góða felagskapinum”. Fleiri eru eisini áheitaninar úr hinun norðanlondunum um at syrgja fyri at Føroyar fáa somu lóggávu sum hini; annars eru vit ikki eitt samfelag á hædd við hini.

Myndin úr skúlagarðinum kemur fram fyri meg, har næmingurin, ið ikki vil gera sum “klikan” tilskilar, verður hóttur við at verða koyrdur út í kuldan.

Í hesum tíðum har nógv krút verður brúkt at hálova tolsemi og minnilutaverju, klingar hendan “go with the flow” hugsaneittsindurhult. Minnilutar í samfelagnum skula hava ávísa ser-verju fyri at tryggja teirra rætt-indi, men tá tað kemur til okkum sum lítil tjóð, eru somu grundgevingar ikki galdandi.

Eitt er at harðskapshend-

ingin, sum í hesum føri eru heilagi upprunin til at kjakið er komi fram aftur, als ikki hevði givið myndugleikunum nakað sum helst betur amboð, um umtalaða lógarbroyting var í gildið; eitt gott dømið uppá hvussu líkasæl humanis-man og partur av “objek-tiva” og “public service” jurnalistikkinum er við hvat er rætt og skeivt, bara so leingi tað tæmir einum ávísu endamáli.

Hitt er tann meira grund-leggjandi spurningurin, um tað í hesum føri er rætt at “gera sum hini” bara fyri at “verða sum hini”.

Okkara samfelag eri ikki nakað “paradís” á jørð í mun til øll onnur lond, men tað er so sanniliga heldur ikki ein Taliban-líknadi stat-ur har m.a. homosexuell ganga friðleys og ikki hava nakran góðan. Hesin sexuelli minniluti hevur, mótsatt teimum lygnum ið ferdar eru fram, júst somu verju í lógini sum einhvør

annar.

Ein far tó tað fatan at málið veruliga ikki snýr seg um at gera umstøðurnar hjá einum bólki betur, men heldur um at seta ein annan bólkl/land uppá pláss, tí tað her hevur valt at fylgja eini aðrari sannføring, ið ikki stemmar við tað meirilutin í okkara góðu kliku sigur.

Norðurlendsk hagtals-árbók vísti fyri kortum, at Føroyar á mongum økjum eru best fyri, heldur enn at vera “reyvin av fjórðu deild”, sum man mangan far fatan av. Møguliga er grund til at spyrja hvi hetta er so? Kann tað skyldast tey virðir vit í stór-an mun hava bygt okkara samfelag á, men sum standa fyri at verða skift út við virði, ið hini grannalondini hava og líða undir?

Eitt er vist, verður grund-arlagi skift út so koma vit eisini at smakka avleiðing-arnar!

fylgir við streyminum, uttan at vera kritiskt í mun til hvat gongur fyri seg, og ringast av øllum, tey sum tora tað, verða kveistrað burtur. Tann fundamentalistiski meirilutin ræður.

Danir hava funnið útav hesum, í tey fyra árinu eg havi verið heima. Føringar hava ikki funnið útav hes-um enn, og berjast als ikki ímóti. Tað gevur “stof til eftertanke”. Hetta er ikki tí at føringar eru seinir í fatanini ella eru býttari enn onnur, hetta kemst av at teir tora ikki annað enn at fylgja fjældini, tí annars verða teir varpaðir út, ikki út av landinum, men út frá at hava mógulleikar til at skapa nakað.

Eg havi livað í einum demokratiskum landi, og hetta gevur nakrar avbjóð-ingar. Avbjóðingar sum ger ein føran fyri at velja og - velja frá. Hendan mugu-leikan hava føringar ikki, tí tað verður valt fyri hann í einum hásæti sum stýrir hvat er gott og minni gott fyri hann, hetta minni um fundamentalismu. *Synd* er, at stýrið ikki hevur tað álit á sínum borgarum, tá borgarin hevur havt tað álit at velja teir inn.

Synd er, at borgarin ikki sjálvur kann finna útav hvat er gott og minni gott fyri hann, og torur at skapa sína egnu meining.

Hvat er tað, teir sum stýra eru bangin fyri? At missa eftirlit, ella bang-ið fyri ábyrgd?

Vit vita, at við frælsi fylgir ábyrgd fyri hvønn ein-stakan, ábyrgd fyri at velja tað sum er gott fyri ein, og skapar minst skaða.....

Hví tora tey sum stýra ikki

Tilgongdir í fólka-ræðinum

KJARTAN
KRISTIANSEN

Tó at tað hevur alt at siga fyri eitt menniskja sum ein-stakling, at hansara trúgv er tann retta (sanna), er hetta ikki so fyri eitt sam-felag. Eitt samfelag eigur hvørki vón um ella ótta fyri einum øðrum lívi. Tað sum hevur týðning fyri samfelagið er ikki, um borgararnir hava retta (sanna) trúgv, men at teir viðurkenna sær eina trúgv.

(Alexis de Tocqueville)

Alexis de Tocqueville er uttan iva kendasti heims-spekingurin í fólkaræðis-ligum spurningum. Her í Evropa eru Montesquieu og aðrir meira kendir, men í USA kemst ikki uttan um Tocqueville. Har verður aftur og aftur bent á hann, og valla nøkur setanarroða hjá nývaldum forseta hevur ikki tilvísing til hansara.

Meirilutin ræður

Kári Petersen syngur so vísiliga í vísuni, *Meirilutin ræður*:

- Men – gerast fólk klók av at fylkjast í flokk so vóru vit bæði vismenn, um vit vóru nokk, tó málfrøðin mest hevur fávít mitt fest, um flest merkir best ella barasta flest.

Alexis de Tocqueville ótt-aðist eisini henda partin av fólkaræðinum og sigur:

Moralski myndugleikin hjá meirilutanum er part-víst grundfestur í hugs-anini, at meira vit og vísdomur er savnaður í einum hópi av sameindum fólki enn í einum ein-staklingi, og at talið av lóggevarum hevur størri

at geva tað ræði til hvønn einstakan? Ja Føroyar er ein kristin tjóð, men fyri mær er tað onkur í hásætinum sum ikki hevur lisið Bibliuna

nóg væl, og hevur misskilt tað at verða menniskja við eini kristnari trúgv. Vit eru menniskju, og í kraft av at vit eru menniskju, eru vit syndarar. Í Guds eygum eru vit eins stórir syndarar. Sum ein prestur segði so gott og eg citeri: *“tit skulu minnast til, at kirkjan er full av syndarum”*. Tað er akkurát tað sum vit skulu minnast. Eingin kann døma uttan ein, eingin politikari kann fortelja einum vaks-num hvat er gott og hvat er minni gott, tí vit eru øll syndarar, og ikki minst... eingin politikari kann

týðning enn dygdin í teim-um.

Hann leggur afturat: *at áhugin hjá teimum mongu verður tikin fram um tann hjá teimum fáu.*

– men nú tykir mær ráðiliga, at vær latum heldur ikki teir ráða, ið grammastir vilja ganga móti hvørjum øðrum; men latum oss ganga millum partarnar, so hvør teirra fær nakað av sínum framt og allir hava eina lóg og ein sið. Tað man vera satt, at um vær slítum lógina sundur, slít-um vær og friðin.

(Torgeir løgsøgumaður í Ara Torgilssonar Íslend-ingabók í týðing Jákups Bergs)

Eftir hesi orð legði Tor-geir fram tað uppskot um semju, sum menn tóku undir við og gjørdi Ísland kristið.

Trúliga gjørdi tað mun, at bannað var tá kristnum at reka handil við heidnar. Meginparturin av Evropa var kristnaður, og tí vóru handilsleiðirnar hjá heid-num íslendingum skerdar; Íslandi tørvaði eitt nú við og korn úr Evropa.

Løgtingsins leiklutur er ikki at ganga undan

Alexis de Tocqueville vísir á, at tað er skeivt at halda, at tú við lóg kann skapa eitt nýtt samfelag. Lógirnar verða skrivaðar út frá tí, sum vit samdust um í gjár, allar undan-farnar gjárdagar. Siðir og siðvenja orða okkara lógir – ikki øvugt.

Tað tekur ofta sína tíð hjá løgtingi og løgtingslimum at hoyra nóg væl, hvønn veg tað ber í síðum og hug-burði í samfelagnum, t.e. hjá veljarunum, og líka ofta eru tað minnilutarnir, ið grammastir vilja ganga móti hvørjum øðrum, sum løgtingslimir munu óttast mest, serliga nú upp undir val.

døma nakran, tí tað er bert ein ið kann døma...

At tað sita nakrir politik-arar og halda seg verða Gud í einum politiskum máli, er ein farligur cocktail. Hetta er fundamentalisma tá hon er vandamiklast.

Eg haldi at Føroyngar skulu vakna. Verða kritisk til tað sum gongur fyri seg. Verða meira tollerantir, og ikki minst, góðtaka tað at ikki øll eru eins, men seta prís uppá at vit øll eru ymisk, soleiðis at tað verður eitt meira litríkt land, har hvør einstakur gerst ríkarar við tí í geyma, at ein og hvør skal hava loyvi til at hvíla í sær sjálvum, uttan at grannin, trúgvinn ella politikkur seta foringar.

Fundamentalisma tá hon er vandamest

ELLEN
RASMUSSEN

Eftir at verða aftur í Dan-mark, eri eg vónsvikin av tí sum fyllir so nógv, bæði í fjølmiðlum og kjaki mill-um fólk.

Fundamentalisma og alt tað, ið kemur burtur úr fundamentalismu. 11. sept. sum vit minnst sera væl, og sum hevur sett ótta í hvørt mansbarn, hevur nú smittað, og fer nú sum ein herjandi umfarsjúka yvir alt Danmark.

Eingin tosar um tað sum er tann grundleggjandi trupulleikin, men vit siggja og hoyra í smáðum pettum. Øll tosa um tað sínamilum, - við varsemi, - fyri ikki at verða nevndur rasistur, men øll eru samd í, at Danmark er komið til tað sum vit nevna – “point of no return”.

Demokrati verður sett spurnartekin við, hvar gong-ur markið, og hvønn skulu vit taka atlit til.

Er tað demokrati at ansa eftir hvat vit skulu tora at siga?

Hvørji eru tey, vit skulu “taka hensyn til”?

Hvør hevur skapt alla hesa øðing? Etc.etc.

Svarið er einfalt: - funda-mentalistiskir islamar. Eg kann blíva so dansiterandi í øðini....Hvat billar hetta fólkið sær inn? Koma til Danmarkar.

Fáa eina feita íbúð, og ein góðan kekk.

Fáa útbúgving sum verður goldin av landinum, fyri so at smoyggja eina átrún-aðarliga húgvu yvir fólk

sum als ongan áhuga hevur fyri hesum.

Áleggja fríum danskarum at uppføra seg og hava meiningar, sum kemur av einari trúgv, sum islamar sjálvir ikki megna at stýra.

Eg minnst fyri fyra árum síðani, áðrenn eg flutti til Føroyar, tá bardist tann danski fólkaflokkurin sín bardaga fyri at fáa tamarhald á hesum trupulleika, men ístaðin fyri at lurta, blivu teir kallaðir rasistar.

Um val verður nú, eri eg bangin fyri at sigurin ferð til fólkaflokkin, tí nú siggja øll, at hetta hevur einki við rasismu at gera, men er ein átrúnaðarlig støðutakan sum er skapt av menniskjum, og ikki av Koranini. Ein støðutakan har muslimar ikki halda høvdið kalt, men blanda politik og religion saman. Hetta er ein farligur cocktail.

Vit sóu eitt klipp frá talibanum, ið søgdu hetta sera klárt: at demokrati og materalisma var rótin til alt ónt, men teir vildu gera alt fyri at koma hesum til lívs.

Danskarar ganga nú á leistum, bangnir fyri at traðka á tærnar hjá musliminum. Teir finna seg á ókendum øki, og gerðast lítillir og uttan integritet.

Soleiðis sum eg siggi Danmark frá barnið av sum nærmast kann bindast við far til fire filmanar ella Mortan Korck, ella ja Matador ...Tað er farið...

Alt hetta, sum eg kundi skrivað nógvar síður um, fær meg at hugsa aftur á tá eg seinast, fyri skjótt trimun árum síðani flutti aftur til Føroyar.

Eg eri sera politiskt ágrýt-in og havi altíð fylgt við

politikki, havi ikki havt høvið at velja í Føroyum tey nógvu seinastu árinu, tianverri, men havi altíð fylgt við. Serliga hesi trý árinu eg búði heima, er myndin eg havi fingið av tí politiska rákinum, - og málini sum hava verið frammi, - minna alt um alt tað kensluna eg siti við herniðri, og mangan hevur hetta verið samtaluevni við døgurðaborðið og tann ræsta fiskin, heima hjá okkum.

Áðrenn eg fór á HF vóru mál sum: - frí fosturtøka, samkynd og frí søla av rúsdrekka frammi. Føroyingar standa í stað, og teir koma bara ikki viðari.

Spurningurin er: Hvør stæðgar teimum? Er demo-krati í Føroyum? Eg setti mær ofta henda spurning tá eg var heima, og svarið er sera einfalt, NEI.....har er einki demokrati.

Føringurin sjálvur hevur ikki tann fría viljan og torir ikki at standa frítt fram, tí antin stæðgar lógin, ella trúgvinn honum, og ofta bæði vavd saman í eitt.

Eg fái kuldaskjálvtá tá eg hoyri og siggi hesar funda-mentalistar sita og ráa í landinum, og fólkinum, og minni ikki stórt um annað enn tað vit sita í Danmark.

Alt ov ofta havi eg eisini hoyrt um hvussu ein eigur at uppføra seg Hvat er hetta fyri nakað? - Í mun til hvat? - Í mun til politiskar meiningar, trúgv, ella hvat grannin sigur ella heldur, ella hvar kemur hesin smáborgarligi hugsunarháttur frá?

Fólkið sjálvt stendur veikt, og er smittað av tí politiska rákinum. Fólkið